

דר בבית כל הימים והלילות, ולכן תובע אני דליתו תרי פהדי לאסהודי ליה, דדר ביה תלת שני ביממא ובליליא, [יבואו שני עדים שיעידו בפירוש שאכן גר בה זה שלש נים ביום ובלילה], **טענתיה** של המערער **טענה** היא, ואין מעמידים את הקרקע בידי המחזיק עד שיבואו עדים ויעידו בפירוש על ישיבת הימים והלילות.

ומודי מר זוטרא, שאמר: אם לא טען כט-ב המערער כן בפירוש, אנחנו אין טוענים כן:

בבעלי קרקע שהיו רוכלין המחזירין בעיירות למכור קישוטי נשים, שאין דרכם לחזור לעירם אלא לזמן ארוך —

דאף על גב דלא טען הרוכל המערער שיביא המחזיק עדים שיעידו על חזקת שלש שנים רצופות, מכל מקום טענינן ליה אנן בית הדין: שמא לא החזיק זה אלא כשהמערער הרוכל היה מחוץ לעירו, וכשהיה בא

הכי דאיני, [רק דיינים שאינם בקיאים בדין, (11) דנים כן], להעמיד קרקע בידי המשכיר על ידי עדותם של השוכרים, אם כבר שילמו שכר דירה למשכיר!

ומי לא עסקינן, כלומר: וכי אין אנו יכולים לפרש את משנתנו בכגון דנקיטי אנר ביתא, ואמרי "למאן ליתביה", [עדיין לא שילמו השוכרים למשכיר, אלא מחזיקים הם בידיהם את שכר הדירה, כדי ליתנו למי שיזכה בדין]?! (12)

אמר מר זוטרא:

אף כי פשוט הדבר, שאין המחזיק צריך להביא עדים שיעידו בפירוש על כל הימים והלילות, אלא שיעידו סתם "ראינו את זה שדר בבית שלש שנים", ומסתמא אם דר שם בימים, דר שם גם בלילות; (13) מכל מקום:

ואי טעין ואמר המערער: יודע אני בזה שלא

חזקה ללא תשלום הפירות, והתרצן אמר לו "דייני דשפילי הכי דאיני", לומר שאין חזקה אלא אם שילמו שכר].

ב. עוד נחלקו הראשונים: דעת הראב"ד [ובמאירי בשם חכמי הדורות שלפנינו, והוא בעל ההשלמה, וראה עוד בטור סימן קמ], שאם לא השכיר בשטר — שיש לו קול — אין זו חזקה, ומשום שמנין ידע המערער שהיא מושכרת על ידי מי שטוען "לקוחה היא בידי", והרשב"א והמאירי חולקים.

13 א. שני דברים נכללו בדברי מר זוטרא: האחד: שאינו צריך להוכיח על הלילות. השני: אף על הימים אינו צריך להביא אלא ראיה כללית שגר שם שלש שנים, ולא צריך שיעידו לו עדים על כל שעה ושעה; כן נראה

ממנו את מה ששילמו לו?! וראה מה שכתבו בזה הרמב"ן רבינו יונה הרשב"א והריטב"א.

11. כן פירש הרשב"ם; ורבינו גרשום פירש "מושפלים".

12. א. נחלקו הראשונים: דעת הראב"ד היא, שאם לא שילמו שכר דירה אין כאן חזקה, כי אין זה נקרא אכילת פירות, וכוונת הגמרא היא דהכא במאי עסקינן כגון שכתבו לו שטר חוב; אבל הרשב"א כתב ש"אין צורך לכל זה, לפי שאין השכר פירות הבתים, אלא תשמיש הבתים הוא פירותיו, והרי שוכרין אלו אכלו פירותיו מחמתו ובשליחותו, ואפילו השאילן לאחרים עלתה לו חזקה". [נהיה מקום לומר, שבזה נחלקו המקשן והתרצן, דהמקשן היה סבור שאין

ולא היו משתמשים בה שלש שנים רצופות הראויות לשני חזקה, אלא **מר** [אחד מהם] **אישתמש בה שנה ראשונה שלישית וחמישית, ומר** [השני] **אישתמש בה שנה שניה רביעית ושישית.**

לאחר זמן **נפק ערער עילוה** [יצא ערעור על ידי אדוניה הראשון, שלא מכר להם כלל את האמה]!

אתו רמי בר חמא ורב עוקבא בר חמא לקמיה דרבא לשאול בדינם!

אמר להו רבא:

והרי **מאי טעמא עבדיתו הכי** [וכי למה לא השתמשתם בה שלש שנים רצופות], הרי אין

המערער לעיר היה עוזב את הבית, ושמא משום כך שתק ולא מיחה, שלא היה יודע שזה גר בביתו; ואין חזקתו חזקה, עד שיביא עדים שלא יצא מביתו אפילו לילה אחת.

ומודה רב הונא שהצריך שלש שנים רצופות, **בחנותא דמחוזא** [בחנויות של מחוזא המוכרות לחם ויין], שאין צריך בהם שלש שנים רצופות, אלא כשהחזיק בהם שש שנים ביום די בכך, ⁽¹⁾ כיון **דליממא עבידא לליליא לא עבידא** [החנויות עשויות להשתמש בהם ביום ולא בלילה].

מעשה **ברמי בר חמא ורב עוקבא בר חמא, דזבון ההיא אמתא כהדי הדדי** [רמי בר חמא ורב עוקבא בר חמא קנו מאחר את שפחתו הכנענית] —

לדרכ הונא, הא **מצי אידך למיטען** "אני ראיתי שלא היית דר בלילות, ולכך לא חשתי למחות, דגלית אדעתך דלאו דידך הואי", ואמאי היא חזקה.

1. נתבאר על פי התוספות בד"ה ומודה, וכן משמע בפשוטו — וכמו שכתב הרשב"א — מלשון הגמרא: "ומודה רב הונא", הרי שאנו עוסקים בחזקה לא רצופה, אך ראה ברשב"א שכתב לדחות את המשמעות מלשון הגמרא; וראה בתוספות שם שביארו את החילוק בין חנותא דמחוזא שצריך "להשלים" את הלילות, לבין שדות שעובדים בהם ביום ולא בלילה, ואין צריך "להשלים" את הלילות.

אך הרבה ראשונים חולקים וסוברים שדי בחזקת ימים של שלש שנים, ראה בדברי המגיה על הרשב"א הנדמ"ח הערה 1; ולשון הרשב"ם סתום, אם צריך שש שנים או שלש שנים ביום

מלשון הרשב"ם ומהמשך סוגיית הגמרא גבי וכולין המחזרין בעיירות.

ב. הקשו האחרונים: כיון שאם לא טען המערער בודאי שלא דר בלילות, אין המחזיק צריך להביא עדים על הלילות, אם כן לכתחילה מה הקשתה הגמרא "והא בתים דביממא ידעי בליליא לא ידעי", והרי יש לפרש את משנתנו באופן שאין הוא טוען ברי?!

ותירצו: לפי מה שסברה הגמרא, שאין אפשרות להוכיח על הלילות, שוב ממילא היה לו למחזיק לשמור את שטרו, כי הרי אין הוא יכול להוכיח שדר בו בלילות, כדי שתהיה לו חזקה, ושמא יטעון המערער "ידוע לי שלא היה דר בו בלילות"; ועוד כתבו, שבזה מדוקדק לשון הרשב"ם שכתב בד"ה בליליא "אבל בתים שדרך לדור בהן בלילה, והוא אין יכול להביא עדים שראוהו דר אף בלילות, וכיון דלית ליה סהדי על הלילות הוו להו מפוזרות, ואם איתא

בין השותפים בעלי האמה], אבל כתוב עיטרא, קלא אית ליה, [יש קול לדבר], ולאחר שעברו שלש שנים שנשתמשו השותפים בשפחה לסירוגין, הוי חזקה.⁽⁴⁾

אמר רבא:

אבלה המחזיק לשדה כולה חוץ מבית רובע [חלקת קרקע שזורעים בה רובע קב] אשר לא יעבד בה ולא יזרע, הרי זה קנה את כולה על ידי חזקתו, כלומר, יכול הוא לטעון "קנייתה" חוץ מאותו בית רובע שאינו נאמן

זה אלא כי היכי דלא תחזקו אהדדי, [שלא תהיה לאחד מכם חזקת שלש שנים כלפי השני],⁽²⁾ ומשום שאין שלשת השנים רצופות.

ואם כן, כי היכי דלדידכו לא הוי חזקה, [כשם שאין זו חזקה לאחד ביחס לשני], כך גם ביחס לעלמא [למערער חיצוני] נמי לא הוי חזקה, והפסדתם את האמה שקניתם.

ולא אמרן שאין חזקתם חזקה, אלא בכגון דלא כתוב עיטרא⁽³⁾ [שטר חלוקת עבודה

בלבר.

2. בפשוטו הכוונה היא, שלא יוכל האחד לטעון כלפי השני "קניתי ממך את חלקך"; וראה ב"קובץ שיעורים" אות קח שכתב: והנה הא ודאי דרמי ורב עוקבא לא חשדו זה את זה על גזל, ומכל מקום הוצרכו לזה, משום דהמלוה לחבירו בלא עדים עובר משום "לפני עור", וכן המשהה שטר אמנה עובר משום "אל תשכן באהליך עולה".

אך קשה, שהרי שנינו לקמן מב א שהשותפין אין להם חזקה זה על זה; וכתב הרשב"ם לקמן מב ב ד"ה דלית: ואינהו דאחזוק בסירוגין, משום דילמא לא ידעי העדים לסוף שלש שנים שלקחוה בשותפות, ויטעון המחזיק בה שאינו שותף, ותהוי חזקתו חזקה; וכן הביאו התוספות בשם רש"י [יש שכתבו להגיה: ר"ש] וכן כתב הרשב"א בתירוצו ראשון; וראה עוד שם מה שכתב בתירוץ השני.

ואולם התוספות דחו פירוש זה, ומשום שלטענה כעין זו אין צורך בשלש שנים [וראה ישוב על קושייתם ב"קצות החושן" סימן קמ א]; ולכן פירשו: "לא היו רוצים שיחזיק האחד שלש שנים, שלא תשתכח השותפות".

ורבינו יונה הביא בשם יש מפרשים "כי על

ידי שהיה כל אחד משתמש שנה היה השיתוף נזכר", וזה הוא פירוש התוספות; וכתב על זה: ולפי זה אין לשון התלמוד מחזור, דקאמר "אתון מאי טעמא קא עבדינו הכי, כי היכי דלא תחזיקו אהדדי, לעלמא נמי לא הויא חזקה" דמשמע שהוא נותן טעם וראיה ממה שהיו חוששין שלא יחזיקו זה על זה, ואדרבא אילו היה השיתוף נזכר ונודע לכל היתה חזקתם חזקה לעלמא נמי, כאילו נשתמש כל אחד שלש שנים רצופות, כדאמר "אבל כתוב שטר עיטרא קלא אית לה".

3. כן היא הגירסא בספרים שלפנינו, וכן ברשב"ם, ויש גורסים "עיטרא".

4. כן הסיק הרשב"ם; והטעם שהוצרכה הגמרא לומר "קלא אית ליה", הוא משום שאם לא כן יכול המערער לטעון "לא ידעתי ששותפים אתם, וחשבתי, כי מתוך שאינכם בעלים יראים אתם להחזיק ברציפות", וכמו שפירש הרשב"ם.

וראה ברשב"א שכתב: ולא דוקא בדכתבו עיטרא בינייהו בהכין [לאו דוקא שטר חלוקה], אלא אפילו כתב להו מוכר עיטרא דזבינא להו מיניה לתרווייהו [אף בשטר מכירה על שם שניהם] דקלא אית ליה דשותפין נינהו, ומחמת השיתוף משתמש בה כל חד מינייהו.

בה פירי [בהעמדת בהמותיו שם לרעות ולרבוץ, או בשטיחת פירות עליו], **הכא נמי בבית רובע שאינה בת זריעה איבעי ליה לאוקומי בה חיותא, אי נמי משטחא בה פירי**, [היה לו להחזיק באותו בית רובע באחד משני הדרכים שנזכרו].

מעשה בהחוא גברא דאמר ליה לחבריה שהיה מחזיק בביתו "מאי בעית בהאי ביתא [מה מעשיך בביתך]!"?

אמר ליה המחזיק למערער "מינך זבינתיה [ממך קניתי] ואכלית שני חזקה".

אמר ליה המערער למחזיק "והרי אנא בשכוני גוואי הואי [דר הייתי בחדרים הפנימיים, והייתי עובר דרך החדרים החיצוניים בהם אתה ישבת],⁽⁶⁾ ומשום כך לא מחיתי כך!"

אתו המערער והמחזיק לקמיה דרב נחמן לשאול בדינם; **אמר ליה רב נחמן למחזיק:**

לטעון עליו "קניתי עם שאר השדה!"⁽⁵⁾

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

ולא אמרן, שאינו נאמן לטעון אף על בית הרובע שלקוחה היא בידו, **אלא בבית רובע דבת זריעה היא**, והיות ולא זרעה, הרי לא החזיק בה ולא קנאה.

אבל אם אותו בית רובע לאו בת זריעה היא, הרי זה קני לה **אנב ארעא** [נאמן הוא לטעון קניתי, שהחזקה שהחזיק בשאר, מועילה אף לזה].

מתקף לה רב ביבי בר אבי:

אלא מעתה שכאשר אין השדה בת זריעה, אין שייך בה עצמה חזקה, אם כן **צונמא** [סלע] שאינו בר זריעה, **במה יקנה!?** כלומר: כיצד יחזיק בו!?

אלא בהכרח דבאוקומי בה חיותא ומשטחא

בכוונת הרשב"ם; וראה מה שכתב בזה המגיה על הרשב"א הנדמ"ח הערה 37 והערה 42.

ב. בעיקר הטעם שאם היה בשכוני גוואי אינה חזקה יש לפרש בשני אופנים: א. חסרון הוא בחזקה שלא החזיק לבדו אלא עם המערער, וכן משמע קצת מלשון הרמב"ן "שאיך חזקה למי שדר עם הבעלים"; וקצת משמע כן גם בלשון הרשב"א שכתב "לפיכך לא עלתה לך חזקה, שלא היית משתמש לבדך, אלא גם אני הייתי משתמש"; ב. שימוש של המערער עם המחזיק הרי היא כמחאה, וכפירוש זה הביא ב"קצות החושן" סימן קמ ח בשם מהרי"ט, שלמד כן מלשון הרשב"ם, שכתב "הייתי עובר דרך עליך ומשתמש עמך בבית החיצון שדרת בו ברשותי, ולכך לא מחיתי; ויש לפרש כוונתו בשני אופנים: א. עצם המעבר דרך הראשון הוא השימוש, וכן נראה שהבינו בכוונת הרשב"ם, הרשב"א הרא"ש הטור והנמוקי יוסף; ב. טוען הוא שמלבד המעבר עוד היה משתמש עמו שם, כן פירשו הב"ח והסמ"ע סימן קמ

5. הקשו אחרונים, כיון שלפי טענתו קנה הוא את כל השדה, אם כן מן הראוי היה שיחזיק את השטר ולא יאבדנו, שהרי אין לו חזקה על כל השדה ואם כן יטען לו המוכר "אחוי שטרך", וראה כעין זה ב"נתיבות המשפט" [קמ יט].

6. א. לשון הרשב"ם הוא: אנא בשכוני גוואי הואי, בחדרים הפנימיים היתה עיקר דירתי והייתי עובר דרך עליך ומשתמש עמך בבית החיצון שדרת בו ברשותי, ולכך לא מחיתי; ויש לפרש כוונתו בשני אופנים: א. עצם המעבר דרך הראשון הוא השימוש, וכן נראה שהבינו בכוונת הרשב"ם, הרשב"א הרא"ש הטור והנמוקי יוסף; ב. טוען הוא שמלבד המעבר עוד היה משתמש עמו שם, כן פירשו הב"ח והסמ"ע סימן קמ

המחזיק שלא היה המערער בחדרים הפנימיים! ? והרי קיימא לן: **המוציא מחבירו עליו הראיה**; ואף המערער הוא זה שבא להוציא את המחזיק מן הבית שהוא דר בו, ועליו מוטלת חובת ההוכחה שאכן היה בחדרים הפנימיים! (8)

זיל ברור אכילתך, (7) [לך וברר את אכילתך], כלומר: אין חזקתך חזקה, אלא אם כן תוכיח — כטענתך — שלא היה המערער בחדרים הפנימיים.
אמר ליה רבא לרב נחמן:
וכי אטו הכי דינא שחובת הראיה מוטלת על

כלל לומר כן, על כן יש לנו לדון על זה שהחזיק כאילו מחזק הוא בפנינו, וזה שמעורר ספיקות הרי הוא כבא להוציא ממחזק.
ב. עוד כתב הרשב"ם, שבהכרח היה למערער עדים שהוא היה בעל הבית, שאם לא כן אלא שהמחזיק הודה בזה שהוא היה בעל הבית וממנו קנאו "אפילו רב נחמן מודי, דהמחזיק נאמן בלא ראיה, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר, דאי בעי אמר שלי היא מעולם, כי אמר נמי מינך זכינתה מהימן".

וראה ברי"ף שכתב "איכא מאן דפריש, דהאי מערער לית ליה סהדי דהאי ארעא דיליה היא, דאי אית ליה סהדי דהאי ארעא דיליה היא, והאי אמר "מינך זבנתה ואכלתיה שני חזקה" לא הוה אמר רבא בכי האי גוונא המוציא מחבירו עליו הראיה ... אלא האי לוקח הוא דאמר "דיליה היא", והוא אמר "מינייה זכינתה", והוה ליה "הפה שאסר הוא הפה שהתיר", ומשום הכי אמר רבא "המוציא מחבירו עליו הראיה"; ורב נחמן סבר: אף על גב דלית ליה להאי סהדי דארעא דיליה הות, כי קא מודה האי לוקח דדיליה הות ואמר דזבנה מינייה ואכלה שני חזקה, בעי לאיתויי סהדי דאכלה שני חזקה ...".

"ואיכא מאן דאמר דהאי מעשה ליכא לאוקמיה בכי האי גוונא, דהיכא דליכא סהדי דהאי וארעא למערער הות, כולי עלמא לא פליגי דלא צריך לוקח לאיתויי ראיה, ואף על גב דאמר "לא אכלתיה שני חזקה" לא מפקינן לה מינייה, וכל שכן כי אמר "אכלתיה שני חזקה",

ג. הרשב"א הקשה על פירושו של הרשב"ם "ואינו מחזור כלל, שאם אתה אומר כן לעולם לא תעלה חזקה לבית החיצון, ומי שמכר שדה לחבירו ושייר בו בור או אילן ושייר לו דרך, לא תעלה לו חזקה, מפני שיש לו שם דריסת רגל!?"

וכתב הרשב"א "ורבינו אלפאסי ז"ל פירש: בארץ מרחקים הייתי באותה שעה שאתה טוען שמכרתיה לך, ולא יכולתי למוכרה לך", וכתב על זה הרשב"א: וגם זה אינו מחזור, חדא, דלא שמענו שאמר לו הלוקח "ביום פלוני לקחתיה ממך", כדי שיאמר המערער "באותו יום לא הייתי עמך במדינה" ... והפירוש הנכון: "בארץ מרחקים עמדתי כל אותן שני החזקה, ולא שמעתי בחזקתך, או שלא יכולתי למחות".

7. הרשב"ם הוסיף "כדין כל חזקת שלש שנים, שצריך להביא עדים שהחזיק בה חזקה גמורה".

8. א. כתב הרשב"ם "וסבירא ליה לרבא, דכיון שראו עדים לזה המוחזק שנשתמש בו שלש שנים, אין לנו לחוש שמא גם זה היה עמו, הואיל ולא שמענו בלתי היום". וכוונת הרשב"ם ליישב בזה, מאי שנא שבכל חזקה צריך המחזיק להביא עדים שהחזיק בה, ואילו כאן צריך המערער להוכיח שלא החזיק בה.

וביאור דבריו הם [על פי חידושי רבי שמואל]: היות ואם לא שטען זה בפירוש "בשכונני גוואי הוואי" הרי לא היינו מסתפקים

סיסין היא, ואיקרוויי הוא דמיקריא "דבי בר סיסין", [קרקע זו לא קנייתה מבר סיסין, ואין זה אלא שם בעלמא שהיא נקראת "דבי בר סיסין"].

אתו המוכר והלוקח לקמיה דרב נחמן לשאול בדינם, **ואוקמא** רב נחמן לאותה קרקע **בידא דלוקח**, היות ולא הוכיח המוכר שלא קנאה מבר סיסין.

אמר ליה רבא לרב נחמן:

וכי אטו **דינא הכי**? והרי קיימא לך: **המוציא מהבירו עליו הראיה**, והיות והלוקח הוא זה שבא להוציא את הקרקע מן המוכר, עליו מוטלת חובת ההוכחה?!

ואם כן: **קשיא דרבא אדרבא**, שהרי גבי שכוני גוואי אמר רבא שמספק יש להעמיד את הבית ביד הלוקח, והמוכר הוא המוציא שעליו הראיה, ואילו כאן סובר רבא,

מקשה הגמרא: הרי נמצא שרבא מעמיד את הבית — כאשר נולד ספק — בידי הלוקח, ואילו רב נחמן מעמיד אותו ביד המוכר; ואם כן **רמי דרבא אדרבא** [יש להקשות שתירת דברי רבא כאן לדבריו במקום אחר], וכן **רמי מדרב נחמן אדרב נחמן**?! שהרי מצינו שנחלקו בספק אחר שבין המוכר ללוקח, ושיטת רבא ורב נחמן שם, היא היפך שיטותיהם כאן!

דמעשה בההוא גברא

אמר ליה לחבריה **"כל נכסי דבי בר סיסין מזבנינא לך"**, כלומר, מוכר אני לך את כל הנכסים שקניתי מאדם ששמו בר סיסין.

הואי ההיא ארעא דהוה מיקרי "דבי בר סיסין", [היתה שם קרקע אחת, שהיתה נקראת "דבי בר סיסין"]!

אמר ליה המוכר ללוקח: הא לאו דבי בר

"הפה שאסר הוא הפה שהתיר".
ג. הרמב"ן תמה על הרשב"ם "מאי טעמיה דרבא, והלא כל זמן שלא הביא ראיה שדר לבדו לא הביא עידי חזקה, שאין חזקה למי שדר עם הבעלים", [וראה מה שנתבאר באות א]; וב"קצות החושן" [קמ ז], הביא בשם הב"ח בתשובותיו סימן ז, שדקדק מהנמוקי יוסף שקושיא זו של הרמב"ן לא קשה לו, וביאר הב"ח את טעמו "דפשיטא דהעברת דרך לא מיקרי דירה, ואם כן ניחא טעמיה דרבא"; ומשמע לכאורה שרבא ורב נחמן נחלקו אם דירתו של המערער מבטלת את חזקתו של המחזיק, ותמה על זה בקצה"ח שם, שהרי כל הסוגיא מוכחת שלא בזה נחלקו, שהרי הגמרא מדמה את זה למחלוקת אחרת של רב נחמן ורבא.

כדאמרינן גבי הא דתנן "ומודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר" ואמרינן עלה [בגמרא שם]: "וליתני ומודה רבי יהושע באומר לחבירו שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך נאמן, ששהפה שאסר הוא הפה שהתיר... ושמעין מינה דהיכא דאמר "שדה זו שלך היתה ולקחתיה ממך נאמן" ואפילו ליתיה בידיה שני חזקה, והא מילתא מודו בה כולהו תנאי, וליכא מאן דפליג עלה, ואם כן היכי מחזקינן לרב נחמן דפליג על הא מילתא...".
וכתבו האחרונים לפרש שיטה זו, על פי הנראה מדברי רש"י בכתובות טז א, שאין אומרים "הפה שאסר הוא הפה שהתיר", אלא במקום שאין תובע והוא מודה מעצמו, אבל כשיש תובע אף שאין לו עדים אין זה חשוב